

Олена РИБІЙ

МИСТЕЦТВО СЛУЖІННЯ ДІТЯМ

Рецензія на кн.: Я. Корчак. Дитя людське:
Вибрані твори пер. з пол. – К., Дух і Літера, 2007. – 536 с.

Мотив письменництва нерідко визначає ступінь проникнення в душу та довіру читацької аудиторії до рукопису. У польського письменника з єврейськими коренями Януша Корчака такий мотив чи не найповажніший: щире бажання донести до людей плоди власного унікального, глибоко пережитого досвіду дитячого лікаря, тонкого психолога, доброго наставника дітей та просто уважного спостерігача життя.

Книга «Дитя людське» – це своєрідна збірка жанрово різнопланових творів, тематично об'єднаних духом дитиноцентризму. П'ять поданих у книзі текстів різнобічно висвітлюють філософію Корчака: радикальні у своєму неприйнятті шаблонного виховання письменницькі спостереження та поради з трактату «Як любити дитину» межують з інтимно-ліричними, глибокими у своїй життєвій простоті «Молитвами тих, котрі не моляться». Самобутня спроба реконструкції психологізму дитячого й материнського страждання (які «й по сьогодні такі ж самі, як і колись») – оповідь «Діти Біблії. Мойсей», резонує своїм жагучим бажанням досягнути приховану у віках правду з прикінцевим «Щоденником», «гнітючою щоденниковою літературою», описом буденних, понуро мізерних проблем Дому Сиріт, в'язнем яких і став наприкінці життя його директор, великий педагог Януш Корчак.

Не випадає з тематичного ряду збірки, наскрізно присвяченої «дитячому», й п'єса «Сенат шаленців», фантасмагорійні на перший погляд замальовки з життя мешканців будинку божевільних.

Божевільні в драмі Корчака набагато подібніші до дітей, ніж звичайні дорослі. Через свою гостру щиросердність, емоційну контрастність та важку контрольованість «шаленці» засуджені на ізоляцію від світу «соціальних масок», але в той самий час потребують мудрого наставника, упорядника їхнього внутрішнього світу. Корчак начебто демонструє обережну, проте жорстку аналогію між будинком шаленців та власне сиротинцем; вустами Лікаря з п»єси пояснює ключову настанову зі свого таки універсального педагогічного світогляду: «..не навідую їх, а живу з ними, не співчую, а співвідчую. Не маю погорди до світу ілюзій; без принизливого почуття вищості заперечую або визнаю слушність».

Роби як хочеш. Я нічого не забороняю і не наказую

Власне, Корчак не мав педагогічної освіти, однак йому вдалося мистецьки проінтерпретувати приховані істини одичавілого досвіду. Як вмілий герменевт подій, базував свою методіку виховання на чисельних спостереженнях, методом проб та помилок дійшов висновку щодо нежиттєздатності стандартного підходу до втручання в тонку матерію дитячого. Адже дорослий, прагнучи нав»язати дитині своє бачення правильного поведіння, має навчитися передусім й самому опановувати науку взаєморозуміння, яка прокладає шлях виключно необхідній двосторонній відкритості.

Корчак застерігає від абсолютизації нормативного знання, від поклоніння «ідеальним кривим»: страх помилитися і, як наслідок, виховання «за книжкою» часом притупляє природне відчуття доброго та поганого для дитини, робить лінивою думку. Великий педагог – ворог інструкцій та приписів: найретельніша схема позбавлена тонкої природної гармонії, завжди залишається її слабким відлунням, каркасом, на який радше варто нанизувати власні спостереження та інтуїції.

Боячись, щоб смерть не забрала в нас дитини, ми забираємо дитину в життя; не бажаючи, щоб вона померла, ми не даємо їй жити.

Центровий текст збірки - «Як любити дитину», зосереджений на питанні не тільки дитячого світосприйняття, але й материнства, від якого чи не найбільше залежить подальша доля дитини. Материнство для Корчака – це суворе випробування на мудрість, адже щоб

дотриматися балансу у вихованні, жінці потрібно приборкати найпотужнішу зі стихій – непереборну та надшалену любов до власного породження. Письменник розглядає материнство як обов’язок діяти мудро, як школу безкорисливої любові та як жорстокий акт, коли така рідна частинка матері мусить існувати до певної міри окремо, підтверджуючи житеву настанову «це твоя чужа дитина».

Корчак переймається питанням, що формує дитину, факторами впливу на її розвиток, які ґрунтуються не так як на спадковості, а лежать в площині середовища виховання, панівного сімейного духу. Характерно, що автор не соромиться говорити про власні педагогічні поразки – вони частина буденної роботи кожного, хто наважився стати на порозі між двома світами: дитячим та дорослим. Корчак попереджає: зазірати у двері дитинства треба полишивши ілюзії та з очима, відкритими до важкого розуміння. Діти, ще «безпринципні» дослідники в чудернацькому світі дорослих, часто нехтують встановленими правилами та цінностями, тому їм не важко розтрити вщент ідеалістичний запал недосвідченого вихователя. Немає дітей, є люди, пояснює Корчак, отож, живуть в тому самому світі добра і зла, тільки інших правил гри, іншого чуттєвого масштабу.

Це швидкоплинна мода, помилка, непорозуміння, що все невидатне здається нам беззартісним, неправильним. Ми хворіємо на безсмертя.

Напрочуд цікавим видається оформлення книги художником Віктором Гукайлом. Сповнені сумної експресії ілюстрації, що виконані в складній техніці монотипії, сповна відображають загальний настрій книги. Однотипні похмурі кольори та фрагментарність сюжетів, навмисна недовершеність образів, штрихоподібне зображення людських постатей створюють ілюзію проникнення в потаємне людське. Відсутність зовнішньої досконалості та скрупульозної передачі деталей, на яких має несвідомо фокусуватися думка, дозволяє сконцентрувати увагу на глибшому пласті, в тому числі на переповненому тугою мотиві «коричневої нереальності», який, попри двозначність та незвичайність фігур, сприймається на чуттєвому рівні. «Коричнево-чорні» інтенції художника вступають в діалог з важкою корчаківською долею, відлуння якої у книзі подекуди проглядають крізь рядки (найбільше ж у «Щоденнику»): тема

сирітства та ще й під час фашистської окупації надламала оптимізм щирого педагога, який так хотів бачити дорослий світ розумним та добрим, і особливо – у своєму ставленні до дитини.

Корчак вчить нас жити глибиною простого та повсякденного, вчить жити вдумливо якомога раніше, не відкладаючи розкіш бути мудрим на старість. «Дитя людське» – це книга-сповідь людини, чие життєве призначення стало темою усіх його щирих творів, це книга-розмова про душевно невід'ємне і в той же час швидкоплинне, про дитинство, яке неодмінно має бути зігріте зрілою любов'ю.

.